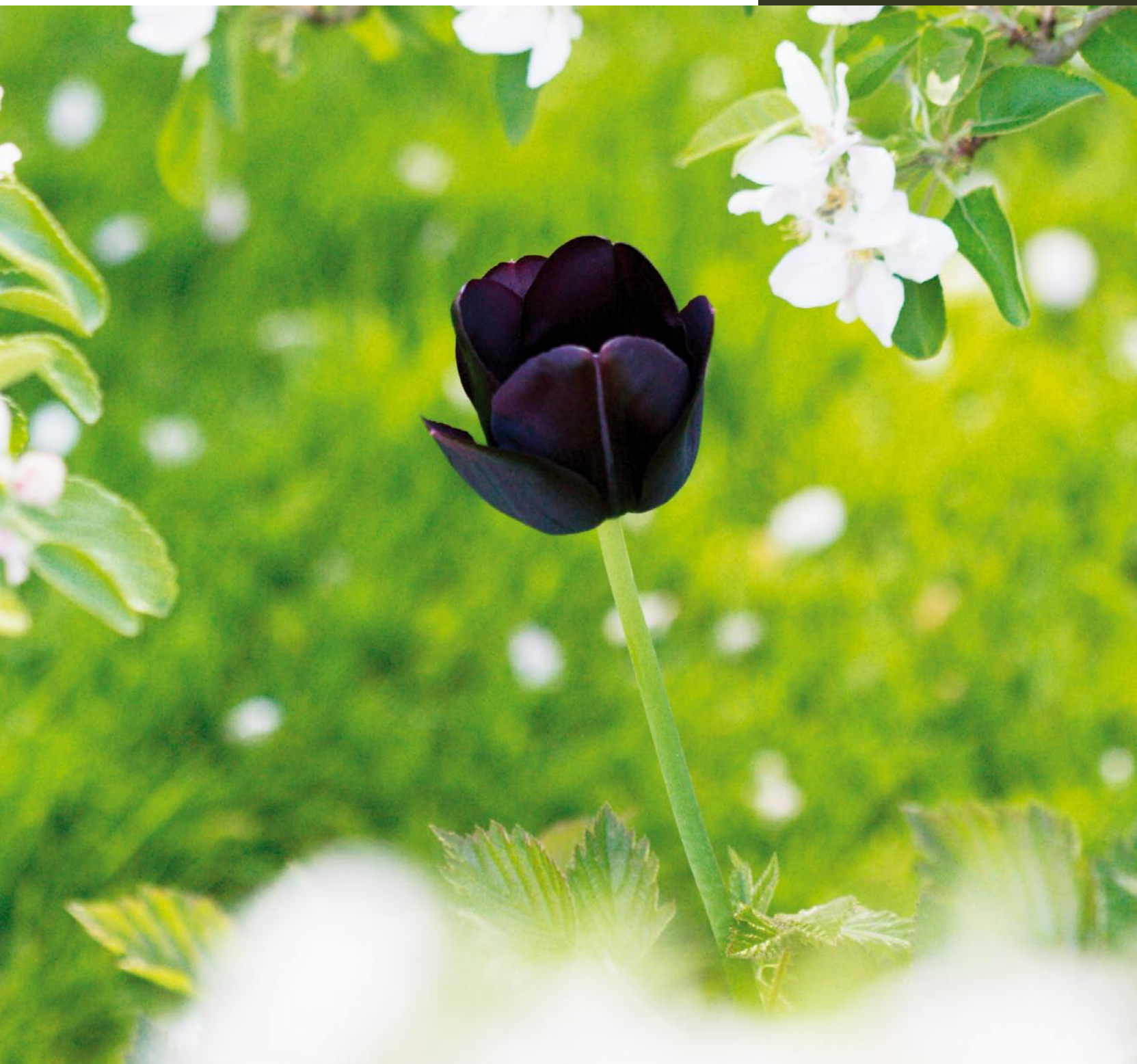

Praktisk Økologi

MAJ/JUNI

3/2009

LANDSFORENINGEN PRAKTISK ØKOLOGI

Sekretariatet

Maglevænget 61, 4571 Grevinge
Tlf.: 70 20 83 83 Fax: 59 65 90 15
Bankkonto: 0537-802-56-15639
info@praktiskoekologi.dk
www.praktiskoekologi.dk

BESTYRELSEN

Kurt Boe Kjærgaard, formand
Ståhøjvej 3, Tolstrup, 8751 Gedved
Tlf.: 20 12 13 19
kjaergaard@praktiskoekologi.dk
Per Kølster, næstformand
Tlf.: 48 39 39 44
Norman R. Larsen, kasserer
Tlf.: 30 24 85 21
John Knigge
Tlf.: 27 24 13 55
Birgitte Løkke
Tlf.: 33 11 75 03 / 33 12 95 53
Tine Hage
Tlf.: 22 59 16 10
Camilla Friedrichsen
Tlf.: 36 43 08 87

PRAKTISK ØKOLOGI, 29. ÅRGANG

Tidsskriftet Praktisk Økologi er medlemsblad for Landsforeningen Praktisk Økologi. Indhold i Praktisk Økologi udtrykker ikke nødvendigvis foreningens holdning. Praktisk Økologi udkommer 6 gange årligt. Kontingentet er 345 kr./år.

REDAKTIONEN

A. D. Jørgensens Vej 28, 2.
2000 Frederiksberg
Veronica Bay, ansvarshavende redaktør
Tlf.: 38 74 50 60 / 70 20 85 83
redaktionen@praktiskoekologi.dk

© Praktisk Økologi / forfatterne
ISSN 1600-4019

Tidsskriftet er støttet af Undervisningsministeriets tips- og lottomidler.

Forside: Karna Maj (øverst) og Jakob Bock

MAJ/JUNI

I dette nummer går vi på opdagelse mellem tradition og nye muligheder. Tit lader man sig begrænse af en eksisterende haveplan, men de fleste haver har faktisk plads til køkkenhave, bare noget af plænen graves op. Her kan man så dyrke den dejlige, men oversete haveportulak. Og mens man er i gang, kunne man overveje, om haven skal gøres vildere. Yderligere inspiration kan hentes i europæiske besøgs haver, hvor dyrkning og æstetik er dybt integreret. Æstetik er andet end overflade, men afspejler grundlæggende livssyn. Vi ser på økologisk æstetik som filosofisk begreb. At anlægge efter økologiske principper kan betyde store ændringer – fra flere vilde dyr i haven til øget udbytte hos cambodjanske risbønder. Og så giver vi vores bud på den genopdagne basismad, grovkorn, før vi slutter af med en ny måde at genfortrylle byen på, fortovshaven.

Grav plænen op

LEDER AF **VERONICA BAY**, REDAKTØR

Den økonomiske krise har resulteret i et paradigmeskift. Væk er troen på evig vækst – i hvert fald for en tid. Moralfilosofi og klassiske dyder som »at sætte tæring efter næring« og »svare enhver sit« er igen ved at vinde indpas, og selv om ordet sjældent nævnes direkte uden for økologiske cirkler, kredses der om bæredygtighed.

Man dyrker det tætte og nære, og måske er det derfor, at køkkenhaven også hos de yngre generationer har fået en opblomstring. Drømmen om hjemmedyrkede grønsager på middagsbordet er ikke urealistisk, for hvis haven ikke allerede rummer en køkkenhave, graver man bare en del af græsplænen op.

Det er præcis det, Michelle Obama gjorde med en del af plænen ved Det Hvide Hus. Hun ligner ikke just en, der er vant til havearbejde, men med den enkle og meget fotogene handling sendte hun et signal til sine amerikanske medborgere om fødevarer-kvalitet og råvare- og miljøbevidsthed. Det var en lille handling med en enorm symbolværdi – især

LEDER

Grav plænen op **2**
ØKOLOGISK KØKKENHAVE

Ny køkkenhave i maj **4** Haveportulak **10**
ØKOLOGISK PRYDHAVE

Vild i haven **14** Kæmpeknopurt **36**
FOKUS

Økologisk æstetik **18**
DYR I HAVEN

Små pattedyr i haven **22**
UDSYN

Økologiske risbønder forbedrer miljøet **26**

Yndlingssteder **11** Christiansø **34**
DET ØKOLOGISKE KØKKEN

Grovkøkken **30**
SMÅ TING

Begynderguide til økohaven **36**

Økologisk haveskole for voksne og børn **37**

Terapihaven Nacadia **37** Lekursus for begyndere **37**

Løkken er en fortovhave **40**
FORENINGSNYT

Forhøjelse af medlemskontingent **39**

Medlemsannoncer **38**

set i lyset af at Det Hvide Hus har ikke haft sin egen køkkenhave, siden Eleanor Roosevelt omlagde plænen til en *victory garden* under 2. verdenskrig. Også dengang skulle køkkenhaven i Det Hvide Hus fungere som inspiration for det amerikanske folk, og selvom de små, private krigskøkkenhaver endte med at bidrage med 40% af grønsagsforsyningen, var det heller ikke dengang den totale selvforsyning, der var det centrale. Det var derimod signalet om moralsk oprustning.

Er det urealistisk at forestille sig, at man kan blive selvforsynende ved at grave græsplænen op og dyrke grønsager til eget forbrug? Ja! Ikke en gang en Karna Maj, med al sin dyrkningserfaring og intensivt dyrkede landbohave og grønsagsmark, kan producere nok afgrøder til at bære familien igennem de magre forårsmåneder. Så da jeg blev ringet op af en journalist, der ledte efter en case, måtte jeg melde fisk. Han søgte en yngre familie, helst i københavnsområdet, der supplerede en stor del af deres husholdningsbudget med grønsager fra villahaven – uden at det

kostede sved på panden eller nævneværdig arbejdsindsats. Sådan en familie kender jeg ikke. Jeg synes måske også, at drømmen om den vedligeholdelsesfri køkkenhave er et forkert signal at sende.

En køkkenhave skal passes. Den giver sved på panden. Til gengæld opnår man glæden og stoltheden ved at dyrke sine egne grønsager. Kan man ikke overkomme en grønsagshave, kan man i stedet anlægge en bærhave eller sætte et par frugttræer. Det kræver minimal pleje, men kan være med til at skabe glæde det meste af havesæsonen.

Hvad enten man vælger køkkenhaven, bærhaven eller begge dele, opnår man flere ting. Man skærper sin kvalitetsbevidsthed, man har adgang til helt friske produkter, og man får en forståelse og respekt for råvarer. Desuden kan man dyrke afgrøder, der er svære at købe økologisk i butikkerne, og så er man med til at reducere CO₂-udslippet, fordi man undgår transport af fødevarerne. Men ikke mindst deltager man aktivt og praktisk i miljødebatten. Man sender et signal.

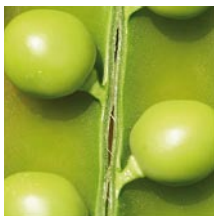
Ny køkkenhave i maj

AF **KARNA MAJ**, REDAKTØR FOR HAVENYT.DK

Drømmer man om at kunne hente friske, hjemmeavlede afgrøder ude i haven, så er det nu, man skal sætte spaden i græsplænen og begynde livet som grønsagsavler.

◀ Hovedkål dyrkes med 2–3 planter pr. meter – lille afstand giver små hoveder. På billedet ses hovedkål med god afstand og med halmdække, som holder på fugtigheden og forhindrer, at frøukrudt spirer frem. Sommerblomsterne tiltrækker nyttige insekter.

Inderst inde har mange af os en drøm om at kunne dyrke vores egen mad. I den travle hverdag er det dog for de fleste en helt umulig tanke. Men en lille køkkenhave kan alle få tid til at dyrke. Ikke alene giver den mange, sunde grønsager til familien i sommerhalvåret. Den giver også naturnære oplevelser med jord, planter, fugle og insekter og masser af meningsfuld motion.

Hvor skal køkkenhaven placeres?

Man kan fint nå at anlægge en lille grønsagshave her i maj, hvis man kan finde et sted til den – måske ved at inddrage en bid af græsplænen.

En køkkenhave skal placeres i mest mulig sol, ellers vokser grønsagerne ikke optimalt. Med andre ord skal man ikke lede efter et areal nede bag et æbletræ eller langs en hæk. Bortset fra tomater og enkelte andre sarte grønsager, så behøver grønsager ikke mere læ, end der er i en have med selv lave hække og buske.

Køkkenhaven skal helst placeres mindst lige så langt fra hækken, som den er høj, og der må ikke være grene fra træer ud over arealet, da træernes rødder rækker mindst lige så langt ud som trækronen. Det bedste er at placere køkkenhaven ude midt i haven. Blomsterbede kan man meget bedre placere i vekslende sol og skygge, da man kan vælge blomster efter voksestedet. Derimod er der meget få grønsager, som trives på steder med skygge en stor del af dagen.

En flot og frodig køkkenhave

Der er ingen grund til at gemme en køkkenhave væk. Men hvis den skal være midtpunktet i haven, er det en god idé at overveje placering, udformning og udseende, som var det blomsterbede, der skulle anlægges. Har man ikke selv flair for det, kan man for nogle tusinde kroner få en havearkitekt til at komme på besøg og diskutere mulighederne og evt. udarbejde en plan. Køkkenhaven behøver ikke at være i firkantede bede. Grønsager kan fint dyrkes imellem hinanden som i et blomsterbed eller være en del af et blomsterbed. Men det er mere rationelt mht. renholdelse, at man kan hakke og kultivere mellem lige rækker.

For at komme hurtigt i gang kan man starte med at tage en firkant af græsplænen og så finde ud af et design til efteråret. Man kan begynde med i år at dyrke grønsagerne i rækker hen over hele arealet. Det er dog praktisk at opdele i 1,2 meter brede bede med trampede gange imellem bedene, men som nybegynder kan det dog være en god idé at starte med noget overskueligt, som kan udbygges efter tid og lyst i de kommende år.

I det følgende tænkes der i rektangulære bede, som er 1,20 meter brede. En god længde på et bed er 3–4 meter. Rundt om og imellem bedene er der gange, og bedene er så smalle, at man kan nå ind til midten uden at træde inde i bedene, når man planter og sår.

◀ Det er praktisk at dyrke i bede, så man ikke træder i dyrkningsjorden. Gangene imellem bedene kan være slået græs, fliser eller trampede jordgange. Det kan være en god idé at afgrænse bedene med en kant, ikke mindst hvis man har små børn i haven. Overdækning med insektnet kan forhindre, at kålsommerfugle og gulerodsfluer lægger deres æg på eller ved planterne.

▲ Sommerfugle er smukke og skaber liv i haven, men larverne af stor og lille kålsommerfugl kan hurtigt få gjort en ende på drømmen om kål fra egen produktion. Det mest effektive er at dække alle planter fra korsblomstfamilien med insektnet.

Anlæg bede og gange

Her i opstartsåret kan man vælge at bruge græsplænen som gange mellem bedene. Det minimerer omkostningerne, og man kan hurtigt reetablere græsplænen, hvis man fortryder livet som grønsagsmester. Græsgange har dog den ulempe, at græsset vokser ind i bedene, og det betyder, at man et par gange i sommerens løb skal stikke græskanter af. Men det ser pænt ud med græs mellem bedene.

I Den Økologiske Have i Odder kan man i parcelhushaven se et godt og praktisk anlæg med køkkenhave midt i græsplænen – her er bedene dog smallere end 1,2 meter. Her har de bede kantet med træ, så græsset ikke kan vokse ind i bedene. Det giver dog problemer med at slå græsset helt ind til trækanten. Man kan i handelen købe forskellige typer bedkanter, hvor plæneklipperen kan slå helt ind til kanten.

Imellem bedene er det praktisk med mindst 40–50 centimeter brede gange med belægninger. Hvis køkkenhaven anlægges op til eller i græsplænen, så undgå brug af flis og småsten, da det ikke er en god kombination med en plæneklipper.

Det er langt fra altid en fordel at anlægge dyrkningsbedene som højbede. På sandjord tørrer jorden hurtigere ud om sommeren, og her er forsønkede bede faktisk den bedste løsning. På vandlidende jord, og hvis man har svært ved at bukke sig, er højbede en fordel. Det kan også være en nødvendighed, hvis man skal dyrke på forurennet jord, hvor man er nødt til at lægge en membran i bunden af bedet og fylde op med ren dyrkningsjord. I alle andre tilfælde er det en helt tilfredsstillende løsning at dyrke jorden, som den er. Når jorden løsnes og tilføres kompost, hæves den automatisk nogle centimeter – op til ca. 10 centimeter, hvis jorden løsnes i to spadestiks dybde.

Sneglehegn om køkkenhaven

Hvis man bor i et område, hvor dræbersnegle er et stort problem, så bør man overveje at indhegne grønsagsarealet med sneglehegn. Det er billigere at indhegne en firkant rundt om køkkenhaven end de enkelte bede, hvis der er mange bede. Uden for hegnet skal der være en zone, der enten er fri for plantevækst eller med kortklippet græs, så der ikke er planter, som vokser op ad hegnet.

Et sneglehegn ude midt i en plæne er ikke smukt, men kan camoufleres med en lav, klippet buksbomhæk, andre typer af lavere stedsegrøn beplantning eller et flettet pilehegn. Det kan evt. kombineres med staudebede ud mod plænen.

Fra græs til dyrkningsjord

Inden man kan komme i gang med at dyrke, skal græsplænen forvandles til noget, man kan så eller plante i. Normalt vil man starte projektet i efteråret ved at grave plænen op og vende tørvenerne med græssiden nedad. På den måde beholder man alle de gode strukturstoffer fra græsset. De både gødske og giver en god jord. I foråret er der tre muligheder. Hvilken man kan anvende, afhænger i høj grad af, hvilke planter man har lyst til at dyrke. Men uanset hvilken metode man vælger, så kan man i maj kun bearbejde jorden, hvis den er tilpas fugtig. Er jorden tør, må den vandes godt igennem dagen før, man går i gang.

1. Vend græstørvenerne: Når man lige har vendt græstørvenerne, kan jorden kun bearbejdes overfladisk, da de mange, fine græsrødder binder græstørvenerne. Men de nedbrydes meget hurtigt. Derimod vil græsset forsøge at vokse videre, hvis det bare titter lidt frem og får sollys. I et nyvendt bed kan man sagtens plante kål, porrer, majs og squash, og man kan så planter, som skal sås i op til et par centimeters dybde. Men man kan ikke dyrke rodfrugter med lange rødder, da de ikke kan komme uhindret nedad.

2. Skræl græstørvene af: Med en skarp spade og lidt øvelse kan man forholdsvis hurtigt skrælle de øverste 2–3 cm af græsplænen af. Hermed fjerner man vækstpunkterne, og græsrødderne kan ikke vokse videre. Græstørvene lægges med græssiden nedad i en bunke – gerne et sted i skygge – indtil efteråret eller næste forår, hvor al den gode jord føres tilbage til bedet. Når man har fjernet græstørven, gennemgraves jorden og kultiveres. Det er lettest, hvis græsrødderne har et par uger til at henfalde, men det er der ikke tid til først i maj, hvor der skal sås og plantes hurtigst muligt. I dette bed kan man så og plante alle slags grønsager, også rodfrugter, hvis det løsnes godt i mindst et spadestiks dybde.

3. Dæk og plant gennem dækket: Hvis et bed dækkes med lystæt materiale, så går græsset ud nedenunder. Bruger man det som metode, skal man sørge for, at nedbør skal kunne trænge ned igennem, og at man kan plante igennem. Bruger man sort plastik, skal det perforeres med mange små huller. Den lidt dyrere løsning hedder specielle ukrudtsduge. Denne metode er kun egnet til afgrøder, som der skal plantes få af, f.eks. squash, kål og majs. Evt. gødning skal tilføres inden dækning. Når man skal plante, skærer man så lille et kryds som muligt til at plante igennem. Derefter fjernes græsset i plantehullet og jorden løsnes så godt som muligt – der skal evt. fyldes op med en skovlfuld ny jord. Det er vigtigt at dække med noget lystæt over plantehullet, da græsset i kanten ellers vil få adgang til lys og dermed gå i vækst. Man kan dække med plantemateriale som tang, hø eller halm, så bedet ser pænere ud.

Skal der gødskes?

En græsplæne er så næringsrig, at det ikke er nødvendigt at gødske det første år. Dog skal de afgrøder, som er meget næringskrævende, især kål og knoldselleri, have lidt supplerende gødning.

Hvis man skræller græstørven af jorden, skal man gødske. Ved udplantning gødskes jorden, inden planterne plantes ud. Ved såning gødskes mellem rækkerne, når planterne er kommet godt i gang. Rodfrugter, krydderurter og salat skal kun gødskes minimalt.

◀ *Køkkenhave med murstensbelagte gange og højbede af træ, hvoraf det ene er forsynet med sneglehegn. I de to bede er der i november orientalske bladgrønsager og grøngødning. Bagved purpurkål og palmekål.*

◀ *Frodig køkkenhave i Den Økologiske Have, hvor bedene er anlagt i græsplænen og kantet med træ. Her er en stor mangfoldighed af grønsager og blomster.*

Kompost er mest velegnet som gødning, da den også tilfører jorden strukturstoffer og virker over tid. Har man ingen kompost, kan man bruge en pose økologisk gødning. Lupingødning virker over en lang periode, mens kyllingegødning er mere hurtigvirkende.

Pasning

Grønsager skal have tilstrækkelig afstand til naboplanter for at udvikle sig optimalt. Afstanden reguleres dels ved afstanden mellem rækkerne, dels ved den indbyrdes afstand mellem planterne i rækken. Hvis man dyrker i bede, hvor der ikke trædes i dyrkningsjorden, kan man dyrke lidt tættere end det, der står bag på frøposerne. Den ideelle afstand er så stor, at planternes blade netop når sammen, når planterne er udvoksede. Indtil man får erfaring og fornemmelse for det, er det en god idé at bruge de anbefalede afstande.

Når man dyrker grønsager, er man nødt til at vande, når der ikke kommer nedbør nok. Lad være med at vente på regn i mange dage – jorden må ikke begynde at tørre ud. Brug af siveslanger kan minimere vandforbruget.

Man kan også nedsætte vandforbruget ved at minimere vandfordampningen fra jordoverfladen. Det gøres ved at dække jorden med forskellige slags planteffald, f.eks. græsafklip eller halm. Man skal dog ikke dække før end først i juni, hvor jorden er blevet godt varm, og den skal være godt gennemfugtig, når der dækkes. Planterne skal desuden være mindst 10–15 centimeter høje, da solsorte skraber i jorddækket for at finde føde og let skraber små planter med.

I haven er der en mangfoldighed af insekter, og en del af dem har smag for netop de grønsager, vi dyrker. Nogle få afgrøder er man nødt til at dække for at kunne have dem i fred. Det gælder gulerødder og kål, som hjemses af larver. Her kan det være en fordel af dække med fiberdug eller insektnet/bionet, så gulerodsfluen og kålsommerfuglene ikke kan komme til at lægge deres æg på planterne.

Så og plant ud i flere hold

Det kan være en god idé at indrette et lille bed, hvor man kan forkultivere planter, som kan plantes ud, efterhånden som man høster grønsagerne. Det giver en meget bedre udnyttelse af køkkenhavearealet, og så ser frodige, fyldte bede meget flottere ud end halvtomme, afhøstede bede. I højsommeren er det bedst at forkultivere planterne i potter, så de har et godt rodnet ved udplantningen.

Fra midt i juli er der en lang række hurtigtvoksende afgrøder, især bladgrønsager, som man kan nå at dyrke til høst i efterårsmånederne – se oversigten med plante- og såtidspunkter.

▲ *I en økologisk køkkenhave skal der være blomster, som kan tiltrække nyttige insekter som svirrefluer og snyltehvepse. Det kan være smukke blomster som tagetes og morgenfruer eller blomstrende krydderurter.*

▲ *Bed uden kanter, hvor der dyrkes 3 rækker kepaløg og 2 rækker gulerødder i et 120 cm bredt bed. De to afgrøder vokser godt sammen – når løgene høstes, får gulerødderne mere plads.*

Flotte bede med grønsager

Når man først kan begynde at så og plante et stykke ind i maj, kan man ikke nå at sætte kartofler og løg, og derfor kan man ikke følge et helt normalt sædskifte. Desuden er

man det første år nødt til at dyrke planterne i forhold til, hvordan man har klargjort jorden, hvis ikke græstørven fjernes helt. På tegningen ses et forslag til dyrkning af grønsager i

blandingskultur. Her er bl.a. taget hensyn til hvilke planter, som vokser godt ved siden af hinanden. Der er kun medtaget planter, som man kan nå at dyrke fra midt i maj.

1. Bede hvor græstørven er skrællet af, og jorden er løsnet i 30 centimeters dybde

Bedet er 1,2 meter bredt. Her kan man etablere det ønskede antal meter af de foreslåede kombinationer.

	Persillerod	Persille	Porre
5 rækker	Forårsløg	Knoldfennikel	Sommergulerod
gulerod	Pastinak	Dild	Blomster
med insektnet	Forårsløg	Ærter	Sommergulerod
	Persillerod	Ærter	Porre

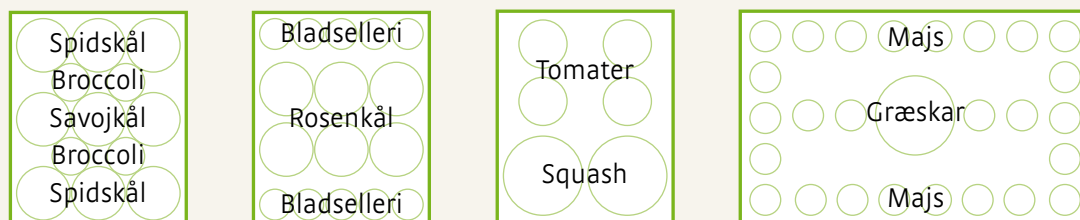
2. Bede hvor græstørven er vendt ned, og jorden kultiveret

Bedet er 1,2 meter bredt. Her kan man etablere det ønskede antal meter af de foreslåede kombinationer.

Rødbede	Bønner	Salat	Blomster
Salat	Knudekål	Valske bønner	Stangbønner
Bladbete	Blomster	Valske bønner	Stangbønner
Salat	Kålrabi	Valske bønner	Blomster
Rødbede	Bønner	Salat	

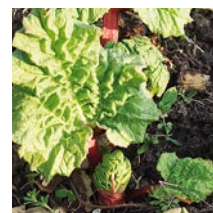
3. Bed overdækket med lystæt materiale, hvori der skæres et kryds til plantning

Planteforslagene her er ligeledes baseret på et 1,2 meter bredt bed. Der er afsat 1 meter i længden til hvert forslag – dog 2 meter til majs/græskar, da en græskarplante skal have mindst 2 m² at brede sig på.

Flerårige grønsager i køkkenhaven

Hvis man ikke har rabarber, purløg, kinesisk purløg og andre flerårige krydderurter et andet sted i haven, så er det en god idé at anlægge et særskilt bed til dem. Asparges er også flerårige. De skal plantes omkring 1. maj og bør dyrkes i eget bed. Jordskok er ligeledes flerårig. Knolde sættes i marts og dyrkes bedst i eget bed.

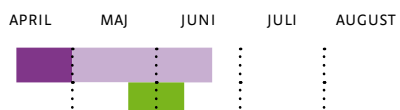
Grønsagernes så- og plantetidspunkter

■ Sætte ■ Plante ■ Så

Fuld farve angiver optimal periode for etablering. Ved nedtonet farve er etablering mulig.

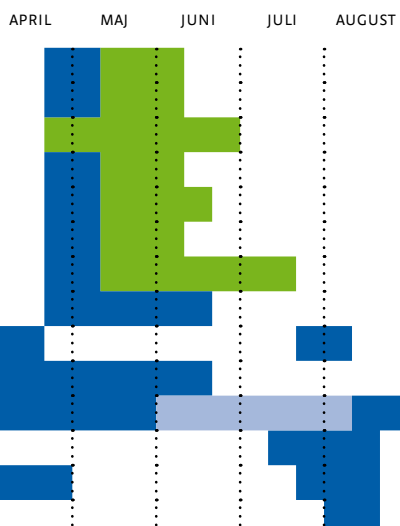
Natskyggefamilien

Kartoffel
Tomat

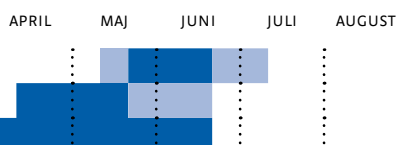
Korsblomstfamilien

Hvidkål og rødkål
Savojkål
Spidskål, tidlig
Spidskål, efterår
Broccoli
Rosenkål
Grønkål
Knudekål
Majroe
Kålrabi/kålroe
Radise
Orientalske kål
Sennep
Ræddike

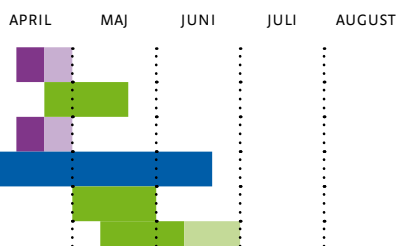
Ærteblomstfamilien

Bønne
Ært
Valsk bønne

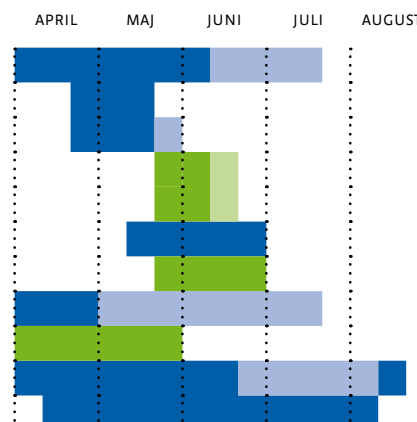
Løgfamilien

Kepaløg, sætteløg
Kepaløg, planter
Skalotteløg
Forårsløg
Forårsløg, planter
Porre

Skærmpantefamilien

Gulerod
Persillerod
Pastinak
Knoldselleri
Bladselleri
Knoldfennikel
Knoldfennikel, planter
Persille
Persille, planter
Dild
Koriander

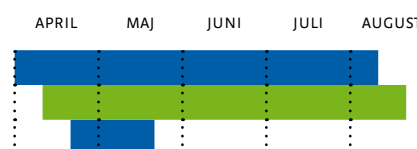
Græsfamilien

Majs

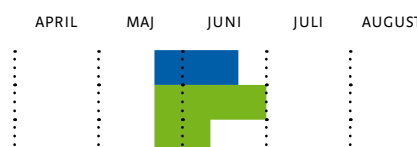
Kurvblomstfamilien

Salat
Salat, planter
Skorzonerrod

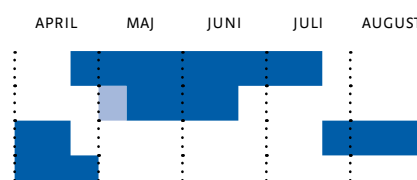
Græskarfamilien

Squash
Squash, planter
Græskar

Amarantfamilien

Bladbete
Rødbete
Spinat
Havemælde

Sædsifte er nødvendigt

Det er helt nødvendigt hurtigst muligt at få passet dyrkningen ind i et sædsifte, hvor der er mindst 4 år imellem, at grønsager fra samme familie dyrkes i samme bed. Et fireårigt sædsifte etableres ved at dele køkkenhaven i fire nogenlunde lige store dele, og i hver del dyrker man kun bestemte plantefamilier. De følgende år roteres dyrkningen,

så der går 4 år, inden de samme afgrøder, f.eks. kartofler, igen dyrkes på samme sted. Sædsiftet minimerer risikoen for forekomsten af skadedyr og sygdomme, da langt de fleste kun angriber bestemte arter. Et sædsifte på 6 eller 8 år er bedre, især hvis man dyrker ærter og mange kål.

Nedenfor ses en model til et fireårigt sædsifte. Men man skal

lave sit helt eget sædsifte, så det passer til de grønsager, som man har lyst til at dyrke. Måske vil man slet ikke bruge plads på kartofler, majs eller kål. Det vigtigste er, at samme plantefamilie først dyrkes igen efter 4–8 år. Og så er der en del plantearter, som vokser godt som naboplanter. Det er der bl.a. taget hensyn til i følgende sædsifte.

1. Natskyggefamilien
2. Kålfamilien
Ærteblomstfamilien
3. Løgfamilien
Skærmpantefamilien
4. Græsfamilien
Kurvblomstfamilien
Græskarfamilien
Amarantfamilien